

Länsstyrelsen
Värmland

Inventering av skapanior i fem vattendrag i Värmland 2010

Publ nr 2013:15
ISSN 0284-6845

Rapporten är skriven av Henrik Weibull, Naturcentrum AB, på uppdrag av Länsstyrelsen Värmland.
Foto framsida: Henrik Weibull, timmerskapania Scapania apiculata

Länsstyrelsen Värmland, 651 86 Karlstad
054-19 70 00, www.lansstyrelsen.se/varmland

Sammanfattning

Hösten 2010 genomförde Henrik Weibull, Naturcentrum AB, på uppdrag av Länsstyrelsen Värmland en inventering av skapanior på ved vid vatten vid utvalda sträckor vid fem vattendrag i länet. Arterna som var i fokus var timmerskapania *Scapania apiculata*, mikroskapania *S. carinthiaca* och svämskapania *S. glaucocephala*, arter som omfattas av Naturvårdsverkets åtgärdsprogram för hotade arter. De utvalda inventeringssträckorna fanns vid vattendragen Skäftebäck, Hästabäck, Svartån vid Moängarna, Öjenäsbäck och Mörtebäck. Dessutom gjordes en översiktlig inventering vid Svartå gamla bro.

Vid Öjenäsbäck påträffades inte mindre än 97 stockar med timmerskapania *Scapania apiculata* vilket gör detta till Sveriges klart individrikaste lokal för arten! Av de tre eftersökta vatten-ved-skapaniorna hittades timmerskapania på två av de fem undersökta lokalerna och även på en ytterligare upptäckt lokal vid Svartåns gamla bro. Arten hittades på sammanlagt 121 stockar. Dessutom hittades de rödlistade vedlevande arterna vedtrappmossa *Anastrophyllum hellerianum*, vedsäckmossa *Calypogeia suecica*, liten hornflikmossa *Lophozia ascendens*, vedflikmossa *Lophozia longiflora* och vedlavklubba *Multiclavula mucida*, och Natura 2000 arterna grön sköldmossa *Buxbaumia viridis* och platt spretmossa *Herzogiella turfacea*.

Innehåll

1	Uppdrag och metod	1
2	Resultat.....	1
2.1	Skäftdalsbäcken.....	2
2.2	Hästabäcken	3
2.3	Svartån vid Moängarna	5
2.4	Svartå gamla bro över Svartån	6
2.5	Öjenäsbäcken	8
2.6	Mörtebäcken	10
3	Referenser	12

1 Uppdrag och metod

På uppdrag av Länsstyrelsen Värmland har Henrik Weibull, Naturcentrum AB, under 7-10 september 2010 inventerat skapanior på ved vid vatten (timmerskapania *Scapania apiculata*, mikroskapania *S. carinthiaca* och svämskapania *S. glaucocephala*, dvs. arter i åtgärdsprogram) i Värmlands län. Fältbesök gjordes på fem bäck- och åsträckor utvalda av länsstyrelsen. Dessutom gjordes ett kortare besök på en potentiellt lämplig lokal som passerades längs vägen.

I fält eftersöktes de tre skapaniorna på samtliga lämpliga substrat utmed vattendragen, samtidigt som andra naturvårdsintressanta arter också noterades när de påträffades. I och med att det fanns så stor mängd ved på några av lokalerna kan dock enstaka mindre förekomster ha missats.

Alla fynduppgifter av vatten-ved-skapanior och andra noterade naturvårdsintressanta arter har redovisats till Länsstyrelsen samt rapporterats in till Artportalen. Ett stort antal av de upptäckta artförekomsterna finns dokumenterade med foton på substraten, i rapporten presenteras endast ett fåtal av dessa. Samtliga foton finns hos Länsstyrelsen.

Namnen följer Hallingbäck, Hedenäs & Weibull (2006) för mossor. Kategori i rödlistan följer Gärdenfors (2010). Natura 2000 anger om arten listas i bilaga 2 i EUs habitatdirektiv enligt Cederberg & Löfroth (2000). Signalart anger om arten är signalart enligt Nitare (2000).

Vid fältinventeringen undersöktes mossfloran vid vattendragen under sammanlagt 32 timmar: Skäftdalsbäcken (7 timmar), Hästabäcken (5), Svartån vid Moängarna (4), Öjenäsbäcken (8) och Mörtebäcken (8).

2 Resultat

Timmerskapania *Scapania apiculata* hittades på tre av de sex besökta lokalerna, medan däremot mikroskapania *Scapania carinthiaca* och svämskapania *Scapania glaucocephala* inte hittades på någon av lokalerna. Sammanlagt hittades timmerskapania på 121 stockar vid Öjenäsbäcken, Mörtebäcken och Svartå gamla bro över Svartån. Öjenäsbäcken är med sina 97 stockar med timmerskapania Sveriges klart individrikaste lokal för arten! Dessutom hittades de rödlistade vedlevande arterna vedtrappmossa *Anastrophyllum hellerianum*, vedsäckmossa *Calypogeia suecica*, liten hornflikmossa *Lophozia ascendens*, vedflikmossa *Lophozia longiflora* och vedlavklubba *Multiclavula mucida*, och Natura 2000 arterna grön sköldmossa *Buxbaumia viridis* och platt spretmossa *Herzogiella turfacea*. Därutöver gjordes en del andra naturvårdsintressanta fynd, se områdesbeskrivningarna nedan och Artportalen.

2.1 Skäftdalsbäcken

Inventeringssträcka: Skäftdalsbäcken är ett biflöde till Svartån i Filipstads kommun. Inventeringssträckan är drygt 0,7 km och går från vägen som korsar bäcken vid rikets-nät-koordinat 138912/662826 ner till utloppet i Svartån vid koordinat 138947/662865.

Denna vackra skogsbäck rinner genom en bitvis smalt nedskuren ravin i sandjord och sluttar relativt brant. Längs bäcken finns stora mängder med naturlig ved, mest gran, men även gråal och björk. En del av veden ligger i vattnet och befolkas av relativt stora mängder av de triviala mossorna sågskapania *Scapania umbrosa* och päronsvepemossa *Gymnocolea inflata*. På lokaler där dessa arter är rikliga brukar de eftersökta skapaniorna saknas och så även på denna lokal. Trots den rikliga tillgången på ved och en naturlig vattenståndsregim hittades inga av de tre eftersökta skapaniorna. Däremot fanns mycket rikligt med vedtrappmossa *Anastrophyllum hellerianum*, som hittades på 32 stockar, men sannolikt fanns på ännu fler stockar längre bort från bäcken. Dessutom hittades den rödlistade levermossan vedflikmossa *Lophozia longiflora* och den tidigare rödlistade arten barkflikmossa *Lophozia ciliata*. På sand i bäckkanten växte även den mindre allmänna arten fliknardia *Nardia insecta*.

Bäcken är relativt liten och kunde utan problem passeras över på många platser vid inventeringstillfället.

Naturvårdsintressanta mossor

VETENSKAPLIGT NAMN	SVENSKT NAMN	RL 2010	SIGNALART	KOMMENTAR
Vatten-ved-skapanior				
Inga fynd				
Övriga intressanta arter				
<i>Anastrophyllum hellerianum</i>	vedtrappmossa	NT	s	32 stockar (räknade nära vatten)!
<i>Cephalozia leucantha</i>	späd trådmossa			Sällsynt i S Sverige
<i>Dicranum flagellare</i>	flagellkvastmossa		s	
				Tidigare rödlistad. Rel. sällsynt
<i>Lophozia ciliata</i>	barkflikmossa			vedart
<i>Lophozia incisa</i>	krusflikmossa			Mindre allmän på ved
<i>Lophozia longiflora</i>	vedflikmossa	NT		3 stockar (räknade nära vatten)
<i>Nardia insecta</i>	fliknardia			Sällsynt art vid vattendrag
<i>Sphagnum quinquefarium</i>	kantvitmossa		s	
<i>Ulotia crispa</i>	krushättemossa		s	

2.2 Hästabäcken

Inventeringssträcka: Hästabäcken är ett biflöde till Svartån i Hagfors kommun. Inventeringssträckan är ca 1,1 km och går från rikets-nät-koordinat 138742/663324, en bit öster om Svartåleden, ner till utloppet i Svartån vid koordinat 138683/663327.

Den kraftigt meandrande bäcken rinner igenom ett gammalt hygge med planterad gran. På hygget finns många mycket grova granstubbar vilket vittnar om att

miljön är mycket produktiv och innan avverkningen fanns här sannolikt en mycket fin granskog. Trots hygget finns här rikligt med ved, varav en del mycket grova stockar, men i dagsläget ligger dessa i ett alldeles för exponerat och torrt läge för att vara gynnsamt för vedlevande mossor. Trots en naturlig vattenståndsregim hittades inga av de tre eftersökta skapanior. Däremot fanns sparsamt av de rödlistade levermossorna vedtrappmossa *Anastrophyllum hellerianum* och liten hornflikmossa *Lophozia ascendens* på stockar mycket nära vattnet. På sand i bäckkanten växte även den mindre allmänna arten fliknardia *Nardia insecta*.

På sikt kommer naturvärdena i form av mossor knutna till ved i närheten av vatten att öka i takt med att trädsiktet sluter sig. En del av den befintliga veden kommer även i fortsättningen vara lämplig för vedarter.

Bäcken är relativt liten och kunde utan problem passeras över på många platser vid inventeringstillfället.

Naturvårdsintressanta mossor

VETENSKAPLIGT NAMN	SVENSKT NAMN	RL 2010	SIGNALART	KOMMENTAR
Vatten-ved-skapanior				
Inga fynd				
Övriga intressanta arter				
<i>Anastrophyllum hellerianum</i>	vedtrappmossa	NT	s	2 stockar
<i>Dicranum flagellare</i>	flagellkvastmossa		s	
<i>Lophozia ascendens</i>	liten hornflikmossa	VU	s	1 stock
<i>Nardia insecta</i>	fliknardia			Sällsynt art vid vattendrag
<i>Sphagnum quinquefarium</i>	kantvitmossa		s	

2.3 Svartån vid Moängarna

Inventeringssträcka: Den aktuella inventeringssträckan, i sydligaste delen av Hagfors kommun, går från den punkt där vandringsleden Svartåleden möter åns östsida vid rikets-nät-koordinat 138755/663100 till en annan mötespunkt mellan leden och ån vid rikets-nät-koordinat 138753/663136. Bäckens slingrar kraftigt, så vattendragsträckan är ca 0,8 km.

Svartån meandrar sig sakta genom sandavlagringar längs den inventerade sträckan. Skogen är relativt grov och olikåldrig och lövrik, men tillgången på ved som är lämplig för de inventerade skapaniorna är mycket dålig. Det finns mycket rikligt med sjunkna stockar, men nästan alla ligger under lågvattenlinjen och är därför totalt olämpliga för arterna. Inte heller hittades några andra naturvårdsintressanta mossor, men en liten förekomst av svampen *Hypocrea leucopus* (tidigare innefattad i artkomplexet klubbdyna *Podostroma alutaceum*) och tidigare rödlistad.

Ån är så bred att den inte gick att passera utan måste köras runt för att komma till andra sidan.

Naturvårdsintressanta arter

VETENSKAPLIGT NAMN	SVENSKT NAMN	RL 2010	SIGNALART	KOMMENTAR
Vatten-ved-skapanior				
Inga fynd				
Övriga intressanta arter				
<i>Hypocrea leucopus</i>	– (en klubbdyna)			Tidigare rödlistad

2.4 Svartå gamla bro över Svartån

På väg till inventeringsområdet vid Svartån och Skäftdalsbäcken upptäcktes denna lokal som är en kulturlämning vid en forsande del av Svartån. Nedströms den gamla bron över Svartån vid byn Svartå finns även rester av en gammal såg eller kvarn. På den västra sidan av ån ligger ett 50-tal stockar i mycket lämplig miljö för "vatten-ved-skapanior" nedanför litet fall utmed den forsande ån. Klimatet är synnerligen lämpligt för vedlevande mossor liksom den goda tillgången på gammal ved, främst ved från den gamla timmerkonstruktionen.

Vid det korta besöket hittades två stockar med timmerskapania *Scapania apiculata*, men däremot inget av de två andra vatten-ved-skapaniorna. Dessutom hittade flera andra naturvårdsintressanta vedlevande mossor som de rödlistade arterna vedtrappmossa *Anastrophyllum hellerianum*, liten hornflikmossa *Lophozia ascendens* och vedsäckmossa *Calypogeia suecica*. Den sistnämnda var den art som förekom rikligast och växte på sju stockar. Besöket var mycket kort och det var nästan mörkt när det gjordes vilket gör att populationen av arterna säkert underskattats. Dessutom kan det finnas ytterligare intressanta arter på eller i närheten av lokalen.

Ån är så bred att den inte gick att passera utan måste köras runt för att komma till andra sidan. Den gamla bron känns inte säker att använda.

Naturvårdsintressanta mossor

VETENSKAPLIGT NAMN	SVENSKT NAMN	RL 2010	SIGNALART	KOMMENTAR
Vatten-ved-skapanior				
<i>Scapania apiculata</i>	timmerskapania	EN		2 stockar
Övriga intressanta arter				
<i>Anastrophyllum hellerianum</i>	vedtrappmossa	NT	s	3 stockar
<i>Calypogeia suecica</i>	vedsäckmossa	VU	s	7 stockar
<i>Encalypta streptocarpa</i>	stor klockmossa			På kalkrika stensubstrat
<i>Lophozia ascendens</i>	liten hornflikmossa	VU	s	1 stock
<i>Rhytidiadelphus subpinnatus</i>	skogsflikmossa		s	

2.5 Öjenäsbäcken

Inventeringssträcka: Öjenäsbäcken rinner i Arvika kommun från sjön Gretjärnet till Nysöckensjön. Inventeringssträckan är ca 2,0 km och går från dammen vid Gretjärnets utlopp vid rikets-nät-koordinat 131251/663281 ner till koordinat 131305/663092 där riksväg 61 korsar bäcken.

Bäcken rinner mestadels genom skog som är grandominerad men relativt lövrik med inslag av främst al, både gråal och klibbal. Träden är relativt kläna längs med större delen av sträckan, men tillgången på ved är bitvis mycket riklig både i och ovan svämzonen. Främst är det kläna lågor och stockar som är mellan en och två decimeter grova. På många platser ligger gamla staplar med ved (mellan en och två meter långa bitar) som lämnats att murkna på plats.

Vid besöket hittades timmerskapania *Scapania apiculata* på inte mindre än 97 stockar. Det gör lokalen till Sveriges klart individrikaste lokal för arten. De två andra vatten-ved-skapaniorna hittades däremot inte. Timmerskapania förekom spridd över större delen av sträckan utom på två delsträckor, dels längst i söder närmast riksvägen, och dels i den bäverpåverkade och lugnflytande mellersta delen av bäcken. Dessutom hittade flera andra naturvårdsintressanta mossor som Natura 2000-arterna grön sköldmossa *Buxbaumia viridis* och platt spretmossa *Herzogiella turfacea* och de rödlistade arterna vedtrappmossa *Anastrophyllum hellerianum* och liten hornflikmossa *Lophozia ascendens*. Den sistnämnda var den art som förekom rikligast och växte på sju stockar.

Bäcken är relativt stor, men grund och bred, och kunde passeras över på ett flertal platser vid inventeringstillfället.

Naturvårdsintressanta mossor

VETENSKAPLIGT NAMN	SVENSKT NAMN	RL 2010 Natura 2000	SIGNALART	KOMMENTAR
Vatten-ved-skapanior				
<i>Scapania apiculata</i>	timmerskapania	EN		97 stockar!!!
Övriga intressanta arter				
<i>Anastrophyllum hellerianum</i>	vedtrappmossa	NT	S	5 stockar
<i>Buxbaumia viridis</i>	späd trådmossa	N2000	S	3 stockar
<i>Dicranum flagellare</i>	flagellkvastmossa		S	
<i>Herzogiella seligeri</i>	trind spretmossa		S	
<i>Herzogiella turfacea</i>	platt spretmossa	N2000		2 stockar
<i>Homalia trichomanoides</i>	trubbfjädermossa		S	
<i>Hylocomiastrum umbratum</i>	mörk husmossa		S	
<i>Hypnum pallescens</i>	stubbfläta			Mindre allmän
<i>Jungermannia leiantha</i>	rörsvepemossa		S	
<i>Lejeunea cavifolia</i>	blåsflikmossa		S	
	liten		S	7 stockar
<i>Lophozia ascendens</i>	hornflikmossa	VU		
<i>Mnium stellare</i>	blek stjärnmossa		S	
				Mindre allmän i rikare våtmarker
<i>Plagiomnium elatum</i>	bandpraktmossa			
<i>Rhytidiadelphus subpinnatus</i>	skogsflikmossa		S	
<i>Trichostomum tenuirostre</i>	vridmossa			Mindre allmän i rika miljöer
<i>Ulota crispa</i>	krushättemossa		S	

2.6 Mörtebäcken

Inventeringssträcka: Mörtebäcken rinner i Arvika kommun från sjön Långtjärnet ner till Älgsjön. Inventeringssträckan är ca 1,4 km och går från Långtjärnets utlopp vid rikets-nät-koordinat 130885/661621 ner till koordinat 130943/661544 där bäcken möter en sankmark intill Älgsjön. En väg korsar inventeringssträckan vid rikets-nät-koordinat 130942/661548.

I den nordliga tredjedelen av bäcksträckningen är bäcken strömmande och relativt bred och kantas av blandskog med inslag av en del grova askar. Den mellersta tredjedelen av sträckningen är kraftigt påverkad av bäver genom ett par dämmen och där finns även stora mängder relativt nyfallen björkved. I den sydliga tredjedelen av sträckan är bäcken relativt smal och strömmande genom blockrika marker där den kringliggande skogen är relativt klen och domineras av gran. Tillgången på ved är riklig och jämt spridd, men ved som är lämplig för vedlevande naturvårdsintressanta mossor finns nästan bara i den sydliga och den nordliga delen.

Vid besöket hittades timmerskapania *Scapania apiculata* på hela 22 stockar vilket gör lokalen till en av de individrikare i Sverige för arten. De två andra vatten-ved-skapaniorna hittades däremot inte. Timmerskapania hittades bara i anslutning till vägen, men både uppströms och nedströms densamma. Dessutom hittade flera andra naturvårdsintressanta mossor som de rödlistade arterna vedtrappmossa *Anastrophyllum hellerianum*, liten hornflikmossa *Lophozia ascendens* och vedsäckmossa *Calypogeia suecica*. Den sistnämnda var den art som förekom rikligast och växte på 12 stockar där de flesta låg nära vattnet i den nordvästliga delen av bäcken strax nedströms Långtjärnet. Därutöver hittade även den

rödlistade laven/svampen vedlavklubba *Multiclavula mucida* på två stockar alldeles uppströms vägen.

Bäcken är stor, men bitvis bred och blockrik, och kunde passeras över på några platser vid inventeringstillfället. Den mellersta delen är kraftig påverkad av bäverdämmen och nästintill omöjlig att passera förutom över enstaka fallna träd.

Naturvårdsintressanta arter

VETENSKAPLIGT NAMN	SVENSKT NAMN	RL 2010	SIGNALART	KOMMENTAR
Vatten-ved-skapanior				
<i>Scapania apiculata</i>	timmerskapania	EN		22 stockar!
Övriga intressanta mossor				
<i>Anastrophyllum hellerianum</i>	vedtrappmossa	NT	s	2 stockar
<i>Antitrichia curtipendula</i>	fällmossa		s	
<i>Calypogeia suecica</i>	vedsäckmossa	VU	s	12 stockar
<i>Dicranum flagellare</i>	flagellkvastmossa		s	
<i>Herzogiella seligeri</i>	trind spretmossa		s	
<i>Homalia trichomanoides</i>	trubbfjädermossa		s	
<i>Hypnum pallescens</i>	stubbfläta			Mindre allmän
<i>Jungermannia leiantha</i>	rörsvepemossa		s	
	liten		s	
<i>Lophozia ascendens</i>	hornflikmossa	VU		6 stockar
<i>Nowellia curvifolia</i>	långflikmossa		s	
<i>Rhytidiadelphus loreus</i>	västlig hakmossa		s	
<i>Rhytidiadelphus subpinnatus</i>	skogsflikmossa		s	
<i>Trichostomum tenuirostre</i>	vridmossa			Mindre allmän i rika miljöer
<i>Ulotia crispa</i>	krushättemossa		s	
Övriga intressanta arter				
<i>Multiclavula mucida</i>	vedlavklubba	VU	s	2 stockar

3 Referenser

Cederberg B. & Löfroth M (red.) 2000. *Svenska djur och växter i det europeiska nätverket Natura 2000*. ArtDatabanken, Uppsala.

Gärdenfors U. (red.) 2010. *Rödlistade arter i Sverige 2010*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Hallingbäck T., Hedenäs L. & Weibull H. 2006. Ny checklista för Sveriges mossor. *Svensk Botanisk Tidskrift* 100 (2): 96–148.

Nitare J. (red.) 2000. *Signalarter. Indikatorer på skyddsvärd skog. Flora över kryptogamer*. Skogsstyrelsen, Jönköping.

Länsstyrelsen
Värmland

Länsstyrelsen Värmland, 651 86 Karlstad, 054-19 70 00
www.lansstyrelsen.se/varmland